ASPI | Afarand Scholarly Publishing Institute; Turkey
ISSN: 2538-4384; Geographical Research. 2023;38(3):311-317 10.58209/geores.38.3.311

Key Influencing Drivers of Sustainable Development of Jahrom City, Iran

ARTICLE INFO

Article Type
Original Research

Authors
Ghenatian Jobzari E.[1] *MA*
Khorram Bakht A.A.[1]* *PhD*
Afifi M.E.[1] *PhD*

How to cite this article
Ghenatian Jobzari E, Khorram Bakht AA, Afifi ME. Key Influencing Drivers of Sustainable Development of Jahrom City, Iran. Geographical Research. 20-23;38(2):311-317.

[1] Geography Department, Larestan Branch, Islamic Azad University, Larestan, Iran

***Correspondence**
Address: Geography Department, Larestan Branch, Islamic Azad University, Kausar Educational Complex, Larestan, Iran. Postal Code: 74318-95659
Phone: +98 (71) 52251002
Fax: +98 (71) 52248910
ahmadali.kho@gmail.com

Article History
Received: June 18, 2023
Accepted: September 10, 2023
ePublished: September 22, 2023

ABSTRACT

Aims Sustainable urban development encompasses various dimensions, including economic, social, and environmental aspects. Both human managerial factors and natural factors can exert an influence on the achievement of urban sustainability. The purpose of this study was to elucidate the primary drivers that have an impact on the sustainable development of Jahrom city.

Methodology This study employed a descriptive approach and was conducted in Jahrom during the period of 2022-2023. Data was collected through the utilization of a questionnaire developed by the researchers. The identification of the influential factors was accomplished through an in-depth examination of the existing literature. Subsequently, a questionnaire consisting of 35 items was formulated based on the identified factors. Following the principles of the Delphi method, the questionnaires were distributed among a group of individuals (N=40) who possessed relevant expertise in the field. The selection of these individuals was carried out using the snowball sampling method. The final version of the questionnaire underwent a review process and was subsequently provided to a panel of 15 experts and city managers for the purpose of assigning weights to the identified factors. The selection of these individuals was carried out using a purposeful sampling strategy. Finally, the data collected was analyzed using the decisive effects analysis method facilitated by the utilization of the MICMAC software.

Findings Sanitation and water quality exerted the greatest influence on other variables in a direct manner. Nevertheless, the most influential and robust indirect impact on other variables was observed in the realms of effective management, water quality, and employment.

Conclusion Seven Factors of citizen culture, employment status, water quality, efficient management, security, education, and health exert the most significant influence on the sustainable development of Jahrom city.

Keywords Development; Sustainable Development; Sustainable Urban Development; Urban Future Research; Jahrom

CITATION LINKS

[Ahern, 2011] From fail-safe to safe-to-fail: Sustainability and resilience in ...; [Ahmadi *et al.*, 2015] The role of education in sustainable development and developmental ...; [Badiee *et al.*, 2018] Explain and analyze the development of urban sustainability based on environmental ...; [Bibri & Krogstie, 2017] Smart sustainable cities of the future: An extensive interdisciplinary ...; [Boheiraee, 2016] Investigating the relationship between culture and urbanization and its role in ...; [Dadamo *et al.*, 2022] An analysis of sustainable development goals in Italian cities: Performance ...; [Farzaneh, 2021] Evaluation of social sustainability in Iran's development plans based on the ...; [Komasi *et al.*, 2022] Urban competitiveness: Identification and analysis of sustainable ...; [Komasi *et al.*, 2023] Evaluation of the social-cultural competitiveness of cities based ...; [Mohammadi Dehcheshmeh, 2021] Investigating the role of sustainable urban development strategies in Mountainous Areas (Case of: ...; [Raeesghanavati *et al.*, 2022] Explaining the key drivers affecting the sustainable development of Mahshahr ...; [Rafiee *et al.*, 2019] Analysis of sustainable development indices in Iran: Population and ...; [Rafiei *et al.*, 2021] Review of the effect of indicators of sustainable urban development on social security ...; [Safaiepour & Jafari , 2022] Identification of proponents of Ahvaz metropolis development with a strategic ...; [Sepehrdoosti & Barootire, 2018] Analysis of the relationship between human resources employment and regional sustainable ...; [United Nations, 2018] World urbanization prospects 2018 ...; [Vaezzadeh & Eyaseh, 2020] The state of social development in Iran's development programs with an emphasis ...; [Valizadeh & Dadashpour Moghadam, 2020] Urban design and planning methods for sustainable ...; [Verma & Raghubanshis, 2018] Urban sustainability indicators: Challenges ...; [Wang *et al.*, 2018] Assessing sustainable urban development based on functional spatial ...; [Yang *et al.*, 2020] Evaluating urban sustainability under different development pathways ...; [Yang, 2019] Sustainability of urban development with population decline in different policy ...; [Yi *et al.*, 2021] Measurement of city sustainability based on the grey relational ...; [Zhang, 2018] Theory of sustainable development: Concept evolution, ...; [Zinatizadeh *et al.*, 2021] Assessment of urban areas sustainability, case study ...

Copyright© 2023, the Authors | Publishing Rights, ASPI. This open-access article is published under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License which permits Share (copy and redistribute the material in any medium or format) and Adapt (remix, transform, and build upon the material) under the Attribution-NonCommercial terms.

پیشران‌های کلیدی مؤثر بر توسعه پایدار شهر جهرم

احسان‌اله قناعتیان جبذری MA
گروه جغرافیا، واحد لارستان، دانشگاه آزاد اسلامی، لارستان، ایران
احمدعلی خرم‌بخت* PhD
گروه جغرافیا، واحد لارستان، دانشگاه آزاد اسلامی، لارستان، ایران
محمدابراهیم عفیفی PhD
گروه جغرافیا، واحد لارستان، دانشگاه آزاد اسلامی، لارستان، ایران

چکیده

اهداف: توسعه پایدار شهری توسعه‌ای چندجانبه است که شامل ابعاد اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی است. عوامل بسیاری بر توسعه پایدار شهری تأثیرگذارند که برخی از این عوامل انسانی و مدیریتی بوده و برخی دیگر نیز طبیعی هستند. در این راستا، هدف این تحقیق تبیین پیشران‌های کلیدی مؤثر بر توسعه پایدار شهر جهرم در ابعاد مختلف توسعه بود.

روش‌شناسی: این پژوهش توصیفی در سال ۰۲-۱۴۰۱ در شهرستان جهرم به انجام رسید. ابزار جمع‌آوری داده، پرسش‌نامه محقق‌ساخته بود. در ابتدا لیستی از عوامل موثر بر توسعه پایدار تهیه شد. این عوامل در قالب پرسش‌نامه ۳۵ سوالی با استفاده از طیف ۵ گزینه‌ای لیکرت تنظیم شد. برای ارزیابی عوامل، با تکیه بر تکنیک دلفی، پرسش‌نامه‌ها در اختیار ۴۰ نفر از کارشناسان قرار داده شد. این افراد با استفاده از روش نمونه‌گیری گلوله‌برفی انتخاب شدند. پس از بازبینی، پرسش‌نامه نهایی تنظیم شد و برای وزن‌دهی در اختیار ۱۵ نفر از کارشناسان و مدیران شهری قرار داده شد. این افراد با استفاده از نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شدند. داده‌ها با استفاده از روش تحلیل اثرات قاطع در نرم‌افزار MICMAC تحلیل شد.

یافته‌ها: عوامل بهداشت و کیفیت آب بیشترین میزان تأثیرگذاری مستقیم بر سایر متغیرها را داشتند. درحالیکه، مدیریت کارآمد، کیفیت آب و وضعیت اشتغال قویترین و بیشترین میزان تأثیرات غیرمستقیم را بر سایر متغیرها داشتند.

نتیجه‌گیری: هفت پیشران فرهنگ شهروندان، وضعیت اشتغال، کیفیت آب، مدیریت کارآمد، امنیت، آموزش و بهداشت، بیشترین تأثیرگذاری را بر توسعه پایدار شهری جهرم در ابعاد مختلف توسعه دارند.

کلیدواژگان: توسعه، توسعه پایدار، توسعه پایدار شهری، آینده‌پژوهی شهری، جهرم

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۳/۲۸
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۶/۱۹
*نویسنده مسئول: ahmadali.kho@gmail.com

مقدمه

امروزه تعداد شهرها و جمعیت شهرنشین در تمام جهان در حال افزایش است و یکی از مهمترین دغدغه‌های مدیران و مسئولین شهری، ارتقای کیفیت زندگی شهروندان در چهارچوب توسعه پایدار است [Komasi *et al.*, 2022]. حدود ۵۴٪ مردم دنیا در نقاط شهری زندگی می‌کنند و پیش‌بینی می‌شود این مقدار تا سال ۲۰۵۰ به حدود ۶۶٪ جمعیت جهان برسد [United Nations, 2018]. بنابراین شهرها به میدان اصلی نبرد برای توسعه پایدار تبدیل شده‌اند [Ahern, 2011]. توسعه پایدار شهری به شهرنشینی، نوسازی بسیار توسعه‌یافته از طریق رشد بلندمدت و پایدار شهری و تکامل ساختاری در مقیاس مکانی و زمانی معین اشاره دارد [Yang *et al.*, 2020]. به گونه‌ای که توسعه شهری نیازهای واقعیت‌های معاصر و الزامات توسعه آینده را برآورده می‌کند [Bibri & Krogstie, 2017; Yang, 2019]. از آنجا که گسترش شتابان شهرنشینی در دنیای امروز تبدیل به واقعیتی انکارناپذیر شده و سبب ایجاد بحران‌های اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی شده است، مفاهیم و رویکردهای جدیدی برای توسعه‌های آتی مطرح شده‌اند [Zinatizadeh *et al.*, 2021].

مفهوم توسعه پایدار از اوایل دهه ۱۹۸۰ مطرح شد، درست زمانی که ده‌ها سال رشد لجام‌گسیخته به نام توسعه در مقیاس جهانی بروز کرده بود. کمیسیون *برانتلند* در سال ۱۹۸۷ مفهوم توسعه پایدار را این گونه تشریح کرده است که توسعه پایدار، توسعه‌ای است که بتواند نیازهای نسل حاضر را بدون آسیب‌رساندن به برآورده‌ساختن نیازهای نسل‌های آینده و سازگار با منافع آنها برآورده کند [Komasi *et al.*, 2023]. توسعه پایدار به طور فزاینده‌ای با مفاهیم کیفیت زندگی، رفاه و زیست‌پذیری مرتبط است. مفهوم توسعه پایدار برای اولین بار در سال ۱۹۸۰ در استراتژی حفاظت جهانی صادرشده توسط اتحادیه جهانی حفاظت مطرح شد [Zhang, 2018; Wang *et al.*, 2022]. به دنبال آن، شهر پایدار شهری معرفی شد که در آن رشد اقتصادی، کیفیت زندگی و محیط زیست محیطی به طور هماهنگ وجود دارد [Verma & Raghubanshi, 2018]. در طراحی الگوی توسعه پایدار شهری، محورهایی چون پایداری اقتصادی، پایداری اجتماعی و پایداری زیست‌محیطی نقش استراتژیک و راهبردی دارند. به عبارتی می‌توان گفت از ترکیب این سه دیدگاه، نظریه توسعه پایدار شهری شکل گرفته است [Vaezzadeh & Eyaseh, 2020]. توسعه پایدار در سطوح مختلفی قابل بحث است و در مقیاس های متفاوتی از بافت-ها و محلات گرفته تا توسعه پایدار کلان شهرها و توسعه پایدار جهانی بیان می‌شود [Mohammadi Deh Cheshmeh, 2021]. آرمان و هدف توسعه پایدار خلق و ایجاد یک جهان بهتر است. این مفهوم که بر پایه تلاش‌هایی برای گذار از چالش‌ها و دستیابی به وضعیت مطلوب در مسیر توسعه ایجاد شده است، ابعاد سه گانه‌ای از توسعه اجتماعی، اقتصادی و زیست‌محیطی را در بر می‌گیرد [Farzaneh, 2021]. توسعه پایدار یک مساله و بحران مهم در قرن ۲۱ است که در برنامه‌ریزی شهری و همچنین طراحی باید به آن توجه شود [Valizadeh & Dadashpour Moghadam, 2020].

مطالعات داخلی و خارجی مختلفی از زوایا و دیدگاه‌های متفاوتی توسعه پایدار شهری را مورد بررسی قرار داده‌اند. در این راستا، *رییس قنواتی* و همکاران دریافته‌اند که در مجموع ۸ متغیر کلیدی در وضعیت توسعه پایدار شهر بندری ماهشهر تأثیرگذار هستند، که این پیشران‌های کلیدی عبارتند از توسعه گردشگری داخلی، طرح‌ها و برنامه‌های توسعه شهری، مدیریت کارآمد محلی، مدیریت کارآمد کلان، آموزش ،شبکه ارتباطی امنیت و همچنین موقعیت جغرافیایی بندر ماهشهر [Raeesghanavati *et al.*, 2022]. نتایج

به‌دست‌آمده از پژوهش *صفایی‌پور* و *جعفری* نشان داد که پیشران نفت و گاز با اثرگذاری ۷۴%، اقتصاد دانش‌بنیان با اثرگذاری ۶۴%، مشارکت سیاسی شهروندان با اثرگذاری ۷۳% و نخبه‌محوری با اثرگذاری ۶۴% از اهمیت زیادی در توسعه شهر اهواز برخوردار بوده‌اند. علاوه بر این، از مجموع پیشران‌های اثرگذار بر توسعه شهری اهواز، ۱۳ پیشران به عنوان پیشران‌های کلیدی توسعه شهر اهواز انتخاب شدند که از مهمترین آنها علاوه بر موارد گفته‌شده می‌توان به پیشران‌های کارآفرینی و نوآوری، توسعه نهادهای مدنی، سیاست‌های تعادل ناحیه‌ای، توسعه مبتنی بر حمل‌ونقل عمومی، مدیریت شهری کارآمد، درآمد پایدار و تامین زیرساخت‌های شهر الکترونیک اشاره نمود. قرارگیری پیشران‌ها بر روی صفحه ماتریس نشان داد که سیستم توسعه شهری اهواز سیستم ناپایداری است که عمدتاً ناشی از عدم کارآمدی روش‌های مدیریت شهری بوده و بیانگر آسیب‌پذیری توسعه شهری اهواز است [Safaiepour & Jafari, 2022]. *محمدی ده‌چشمه* در پژوهشی با هدف بررسی نقش استراتژی‌های توسعه شهری در توسعه پایدار شهری مناطق کوهستانی در شهر شهرکرد بیان کرده که ضریب تأثیر فقرزدایی بر توسعه پایدار شهری مناطق کوهستانی برابر با ۰/۴۹، ضریب تأثیر اقتصاد بر توسعه پایدار شهری مناطق کوهستانی برابر با ۰/۱۵، ضریب تأثیر گردشگری بر توسعه پایدار شهری مناطق کوهستانی برابر با ۰/۳۶، ضریب تأثیر منابع انسانی بر توسعه پایدار شهری مناطق کوهستانی برابر با ۰/۲۰، ضریب تأثیر زیرساخت بر توسعه پایدار شهری مناطق کوهستانی برابر با ۰/۵۶، ضریب تأثیر حکمروایی بر توسعه پایدار شهری مناطق کوهستانی برابر با ۰/۲۵، ضریب تأثیر حمل‌ونقل بر توسعه پایدار شهری مناطق کوهستانی برابر با ۰/۱۶ بوده است [Mohammadi Deh Cheshmeh, 2021]. ارزیابی ساختار زیست‌محیطی شهر سنندج توسط *بدیعی* و همکاران نشان داده که از نقطه قوت‌ها و فرصت‌های به‌دست‌آمده به درستی برای غلبه بر ضعف‌ها و تهدیدها استفاده نشده است و ضعف‌ها بر قوت‌ها و تهدیدها بر فرصت‌ها غالب شده‌اند. توجه به مدیریت یکپارچه محیط زیست و ارزیابي اثرات زیست‌محیطی به عنوان یکی از مهم‌ترین ابزارهای دستیابی به توسعه پایدار شهری در این پژوهش توصیه شده است [Badiee *et al.*, 2019].

نتایج پژوهش *دادامو* و همکاران نشان داده است که نابرابری‌های شدید در سراسر ایتالیا با سه شهر شمالی در اولویت بیشتر و بسیاری از شهرهای جنوبی در اولویت کمتر وجود دارد [Dadamo *et al.*, 2022]. *یی* و همکاران سطح پایداری ۱۵ شهر زیر استانی در چین را از منظر تصمیم‌گیری چندمعیاره اندازه‌گیری کرده‌اند. نتایج پژوهش آنان بیانگر آن است که شهرهای واقع در جنوب و شرق چین عملکرد بهتری نسبت به سایر مناطق داشته‌اند [Yi *et al.*, 2021]. مطالعات داخلی و خارجی بیانگر آن است که بیشتر توجه این مطالعات به ارزیابی توسعه پایدار بوده است اما در پژوهش حاضر که شهر جهرم به عنوان نمونه مطالعاتی انتخاب شده است، با دیدی آینده‌پژوهانه به موضوع توسعه پایدار پرداخته شده است.

در این راستا، هدف این پژوهش شناسایی پیشران‌های کلیدی مؤثر بر توسعه پایدار در شهر جهرم بوده است.

روش‌شناسی

این پژوهش توصیفی-تحلیلی در سال ۰۲-۱۴۰۱ در شهرستان جهرم به انجام رسید. ابزار جمع‌آوری داده، پرسش‌نامه محقق‌ساخته بود. برای تهیه پرسش‌نامه، در ابتدا با استفاده از مطالعات پیشین لیستی از عوامل موثر بر توسعه پایدار تهیه شد. این عوامل در قالب پرسش‌نامه ۳۵ سوالی (پرسش‌نامه باز) با استفاده از طیف ۵ گزینه‌ای لیکرت تنظیم شد. برای ارزیابی عوامل، با تکیه بر تکنیک دلفی، پرسش‌نامه‌ها در اختیار ۴۰ نفر از کارشناسان قرار داده شد. این افراد با استفاده از روش نمونه‌گیری گلوله برفی و با توجه به تخصص مربوطه در زمینه توسعه پایدار از میان اساتید دانشگاه، مدیران و مسئولین شهری انتخاب شدند. پس از بازبینی پرسش‌نامه توسط جامعه مورد نظر، پرسش‌نامه نهایی تنظیم شد و برای وزن‌دهی در اختیار ۱۵ نفر از کارشناسان و مدیران شهری قرار داده شد. این افراد با استفاده از نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شدند.

شهرستان جهرم یکی از شهرستان‌های استان فارس ایران است. مرکز این شهرستان شهر جهرم است. جمعیت این شهرستان بر پایه سرشماری سال ۱۳۹۵ مرکز آمار ایران برابر با ۲۵۴,۵۳۲ نفر بوده است. شهرستان جهرم با وسعت ۵۷۶۸ کیلومتر مربع ۴/۷% کل مساحت استان فارس را به خود اختصاص داده است. جهرم در جنوب استان فارس واقع شده که از شمال به شیراز از مشرق به فسا، از جنوب به لارستان و از مغرب هم به شهرستان فیروزآباد محدود است. شهرستان جهرم شامل چهار بخش مرکزی، خفر، سیمکان و کردیان است.

نقاط شهری این شهرستان شامل پنج شهر جهرم،قطب‌آباد، خاوران، باب‌انار و دوزه است. شهر جهرم سومین شهر پرجمعیت استان فارس پس از شیراز و مرودشت و شصت و هفتمین شهر پرجمعیت ایران است.

یافته‌ها

با بررسی نتایج حاصل از پرسش‌نامه، ۳۵ عامل به عنوان عوامل موثر بر توسعه پایدار جهرم انتخاب شدند. این عوامل شامل آموزش، مدیریت کارآمد، حمل‌ونقل عمومی، وضعیت فیزیکی شهر، کیفیت هوای شهر جهرم، طرح‌ها و برنامه‌های توسعه شهری، وضعیت بهداشت، تحولات جمعیتی، تغییرات اقلیمی، فرهنگ شهروندان، شبکه ارتباطی، مهاجرت (داخلی و خارجی)، مدیریت یکپارچه کلان، توسعه گردشگری داخلی، سرمایه‌گذاری‌های خارجی، وضعیت اشتغال، کیفیت آب، کیفیت زندگی، امنیت، سرمایه‌گذاری‌های داخلی، اراضی قابل کشت، مشارکت شهروندان، آگاهی شهروندان، اعتماد شهروندان، توسعه فناوری اطلاعات، مراکز تحقیقاتی و دانشگاهی، مناطق حاشیه‌نشین، کاهش مصرف منابع آلاینده، توسعه گردشگری خارجی، منابع خاک، فضای طبیعی شهر، موقعیت

جغرافیایی جهرم، قوانین و مقررات توسعه پایدار شهری، نهادهای سیاسی وظرفیت نهادی توسعه پایدار شهری بود که به ترتیب با A1 تا A35 نشان داده شدند.

پایایی پرسش‌نامه با استفاده از روش آلفای کرونباخ در سطح ۰/۸۴ تایید شد. سپس پرسش‌نامه نهایی در میان جامعه کارشناسان و مدیران شهری توزیع شد.

تجزیه و تحلیل پیشران‌های کلیدی مؤثر بر توسعه پایدار شهری جهرم با استفاده از نرم‌افزار MICMAC ۶/۱/۲ و روش تحلیل اثرات متقاطع، با درجه پرشدگی حدود ۹۱ نشان‌دهنده تأثیرگذاری بالای عوامل بر یکدیگر بود. از کل ۱۱۱۳ رابطه ماتریسی ارزیابی‌شده، ۲۸۷ رابطه، دارای اثرات متقاطع ۳ بود بدین معنی که عوامل از هم تأثیر پذیرفته و بر یکدیگر تأثیر گذاشته‌اند. ۳۵۳ رابطه دارای اثرات متقاطع ۲ بود که منظور از آن این است که این عوامل نقش تقویت‌کننده داشته‌اند. ۴۷۳ رابطه نیز دارای اثرات متقاطع ۱ بودند، یعنی بر روی دیگر شاخص‌ها تأثیر بیشتری گذاشته‌اند. ۱۱۲ رابطه نیز از مجموع تمام اثرات به‌دست‌آمده، خنثی بوده به این معنی که نه از هم تأثیر پذیرفته‌اند و نه بر روی هم تأثیر گذاشته‌اند.

شکل ۱ تأثیرات مستقیم بسیار قوی متغیرهای توسعه پایدار شهری جهرم بر یکدیگر را نشان می‌دهد. همانطور که در شکل ۱ قابل مشاهده است عوامل بهداشت (A7) و کیفیت آب (A17) بیشترین میزان تأثیرگذاری قوی بر سایر متغیرها را داشتند. بهبود وضعیت بهداشت نیازمند توسعه زیرساخت‌های بهداشتی است.

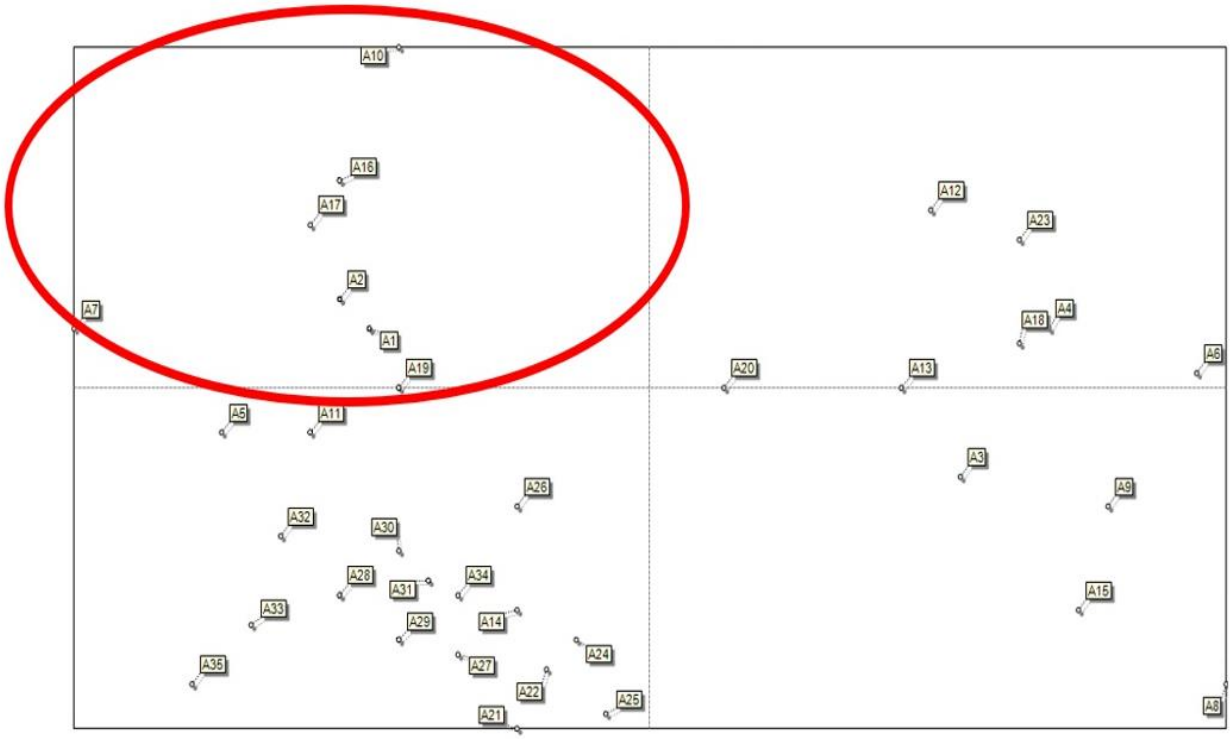

شکل ۱) نقشه تأثیر/وابستگی مستقیم متغیرهای توسعه پایدار شهر جهرم، پیشران‌های کلیدی

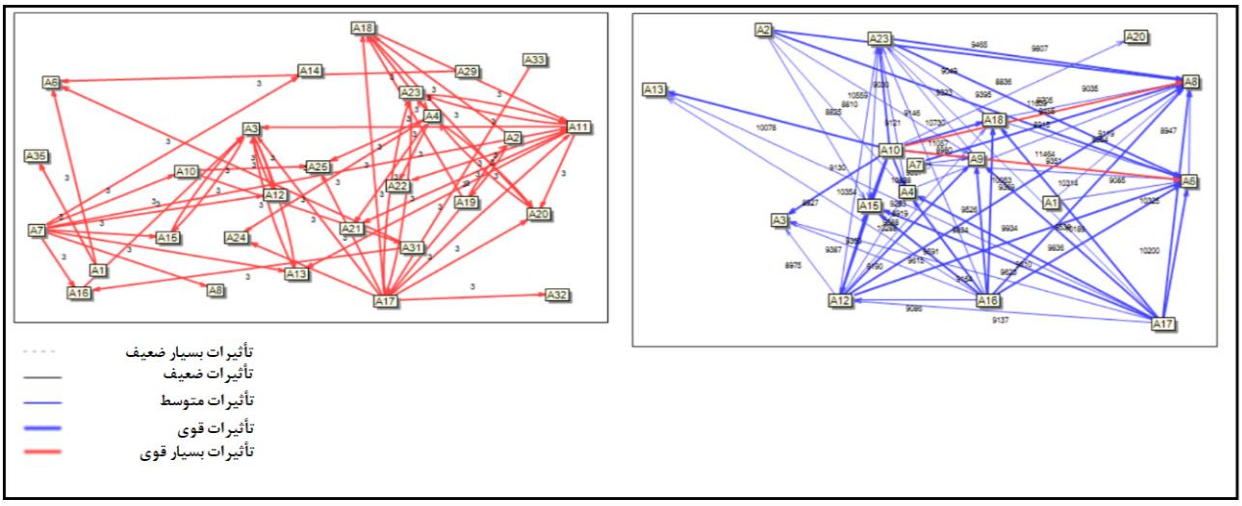

شکل ۲) تأثیر/وابستگی مستقیم و غیر مستقیم متغیرهای توسعه پایدار شهر جهرم بر یکدیگر

در شکل ۲ تأثیرات غیرمستقیم بسیار قوی عوامل تأثیرگذار بر توسعه پایدار شهری جهرم نیز ترسیم شده است. مدیریت کارآمد (A2)، کیفیت آب (A17) و وضعیت اشتغال (A16) قویترین و بیشترین میزان تأثیرات بر سایر متغیرها را داشتند. مدیریت کارآمد می‌تواند بر تمامی بخش‌های توسعه پایدار شهری تأثیرگذار باشد. کیفیت آب به عنوان یک پیشران قوی هم تأثیرات مستقیم داشته است و هم تأثیرات غیرمستقیم که این امر بیانگر اهمیت دوچندان این عامل است. وضعیت اشتغال نیز به عنوان یکی از عواملی است که تأثیرات غیرمستقیم بر سایر عوامل داشته است، وضعیت نامطلوب اشتغال می‌تواند تأثیرات جبران‌ناپذیری بر تمامی ابعاد اقتصادی، اجتماعی فرهنگی و زیست‌محیطی توسعه پایدار شهری جهرم داشته باشد.

همان‌طوری که در شکل ۱ قابل مشاهده است با توجه به پرسش‌نامه‌های پرشده توسط کارشناسان مرتبط با توسعه پایدار شهری جهرم، از میان ۳۵ عامل اصلی که بر توسعه پایدار شهری جهرم تأثیرگذار بودند، ۷ پیشران کلیدی شناسایی شد که این پیشران‌های کلیدی در نیمه بالا سمت چپ شکل ۱ قرار گرفته‌اند بدین صورت که این متغیرها بیشترین تأثیرگذاری و کمترین تأثیرپذیری را بر آینده توسعه پایدار شهری جهرم دارند و شامل عوامل فرهنگ شهروندان (A10)، وضعیت اشتغال (A16)، کیفیت آب (A17)، مدیریت کارآمد(A2) ، امنیت (A19)، آموزش (A1) و بهداشت (A7) بودند. این ۷ پیشران در تمامی بخش‌های سه‌گانه توسعه پایدار شهری (اقتصادی، اجتماعی-فرهنگی و زیست‌محیطی) پراکنده بوده و باید در برنامه‌ریزی‌های توسعه پایدار شهری جهرم به این نکته توجه نمود و تمامی این سه بُعد را مورد نظر قرار داد.

بحث

هدف از پژوهش حاضر تبیین پیشران‌های کلیدی موثر بر توسعه پایدار شهر جهرم بوده است. یکی از مهمترین عوامل تأثیرگذار بر توسعه شهری فرهنگ شهروندان به خصوص آشنایی با حقوق و تکالیف شهروندی در برخورد با توسعه پایدار شهری یا به عبارتی دیگر میزان سرمایه اجتماعی شهروندان در خصوص توسعه پایدار شهری است. فرهنگ شهرنشینی مجموعه‌ای از قانونمندی‌های حاکم بر زندگی افراد جوامع شهری است که بدون حاکمیت این قانونمندی‌ها زندگی شهرنشینی به واقعه‌ای تلخ، غیرقابل تحمل برای پیر و جوان و خرد و کلان مبدّل می‌شود. امروزه یکی از کارآمدترین سازوکارها برای رسیدن به مناسبات اجتماعی مطلوب و کاهش هزینه‌های وارده بر شهر توجه و برنامه‌ریزی برای ارتقاء فرهنگ شهرنشینی در بین شهروندان است. آموزش و توانمندسازی شهروندان برای ارتقا دانش، تقویت مهارت‌ها، کسب عادت‌های صحیح زندگی اجتماعی و بروز رفتارهای مطلوب شهروندی به ویژه در بهره‌گیری مناسب از امکانات شهری از جمله ضرورت‌هایی است که در توسعه فرهنگ شهرنشینی قلمداد می‌شود [Boheiraee, 2016]. ارتقای فرهنگ شهرنشینی ساکنین به طور مستقیم بر سایر عوامل توسعه پایدار شهری نیز تأثیرگذار است.

با معرفی شاخص‌های توسعه پایدار توسط سازمان ملل، علاوه بر اهمیت‌دادن به متغیرهای کمّی اقتصادی، به جنبه‌های کیفی زندگی انسان همچون آموزش و اشتغال تأکید شد و این‌گونه بیان شد که تقویت و تکامل توانایی‌ها، مهارت‌ها و قابلیت‌های انسانی خطر بیکاری را کاهش داده و درنتیجه وضعیت اقتصادی-اجتماعی به سمت توسعه پایدار حرکت می‌کند [Sepehrdoosti & Barooti, 2018]. از آنجا که یکی از مهمترین ابعاد توسعه پایدار، بُعد اقتصادی است بهبود وضعیت اشتغال به عنوان مهمترین پارامتر اقتصادی توسعه پایدار مطرح است. در برنامه‌ریزی بهبود وضعیت اشتغال باید به جنبه‌های پایداری اشتغال توجه ویژه نمود چرا که در صورت برنامه‌ریزی غیراصولی، سایر جنبه‌های اقتصادی توسعه پایدار با چالش‌های اساسی روبه‌رو خواهند شد.

یکی از ابعاد توسعه پایدار، بُعد زیست‌محیطی است که یکی از مهمترین بخش‌های آن وضعیت آب از لحاظ کیفیت و دسترسی است که به طور مستقیم با سلامت شهروندان ارتباط دارد. دسترسی به منابع آب غنی ضمن ضرورت برای مصارف خانگی، برای توسعه بخش کشاورزی و صنعت نیز مهم است. لذا یکی از مهمترین متغیرها در توسعه پایدار شهر جهرم وضعیت آب بوده است. با توجه شرایط اقلیمی ایران و وضعیت بارش‌ها، برنامه‌ریزی برای دسترسی به منابع آبی یکی از مهترین برنامه‌های مدیران و مسئولین خواهد بود.

مدیریت متخصص و یکپارچه از کلیدی‌ترین پیشران‌های تأثیرگذار بر توسعه پایدار اقتصادی، فرهنگی-اجتماعی و زیست‌محیطی شهر جهرم است. با توجه به اینکه در تمامی بخش‌های ارایه، تدوین و اجرای هرگونه برنامه‌ای در زمینه توسعه پایدار، مدیریت شهری نقش کلیدی و تأثیرگذاری دارد انتخاب مدیران کارآمد از مهمترین ضروریات است که شهروندان در انتخاب این مدیران نقش بسیار مهمی دارند. مدیریت کارآمد در صورت ارایه برنامه‌های اصولی و متناسب با شاخص‌های پایداری می‌تواند موجب توسعه پایدار شهر جهرم شود، در غیر این صورت، سبب نابودی فرصت‌های توسعه پایدار شهر جهرم شده و توسعه شهر را با چالش‌های اساسی روبه‌رو خواهد نمود.

امن‌بودن فضا و احساس امنیت دو عامل اساسی و مبنایی برای بهبود وضعیت توسعه پایدار شهر جهرم است چرا که تأثیرات مستقیم و غیرمستقیم بر سایر ابعاد توسعه پایدار شهر جهرم دارد، به عنوان مثال احساس امنیت بالا می‌تواند به عنوان یک پیشران کلیدی برای جذب گردشگری داخلی و خارجی و همچنین جذب سرمایه‌گذاران داخلی و خارجی باشد از طرف دیگر خود امنیت وابسته به متغیرهای فرهنگی-اجتماعی و اقتصادی توسعه پایدار است.

یکی از ابعاد مهم در طراحی سیاست‌های عمومی برای رشد اقتصادی و توسعه انسانی پرداختن به مقوله آموزش است. آموزش با مکانیسم‌های مختلفی بر رشد و توسعه اقتصادی اثر می‌گذارد. برخی متخصصین مهم‌ترین مکانیزم تأثیر آموزش بر رشد اقتصادی را از

طریق افزایش فعالیت‌های تحقیق و توسعه، پیشرفت فنّاوری و نوآوری می‌دانند و دسته‌ای دیگر مهم‌ترین مکانیزم تأثیر آموزش بر رشد اقتصادی را آثار برون‌زای آموزش می‌دانند. افراد در یک جامعه تحصیل‌کرده با زندگی و کار در کنار یکدیگر مهارت‌های کاری و اجتماعی خود را افزایش می‌دهند و بخش قابل توجهی از نویسندگان نیز آموزش را موجب ارتقای سرمایه انسانی دانسته‌اند و از این طریق تأثیر آموزش بر رشد اقتصادی را بررسی کرده‌اند و این از آن رو است که نقش محوری سرمایه انسانی در رشد و توسعه اقتصادی به ویژه با توسعه مدل‌های رشد درون‌زا در دهه ۱۹۹۰ میلادی بیش از گذشته برجسته شده است [Ahmadi *et al.*, 2015]. یکی از مهمترین تأثیرات آموزش بر توسعه پایدار، آگاهی افراد از حقوق و تکالیف خود در ارتباط با مسئولیت‌های اجتماعی است که سبب بهبود وضعیت توسعه پایدار شهری خواهد شد.

توسعه پایدار توسعه‌ای انسان‌محور است که به مثابه یکی از مهمترین قالب‌های فکری توسعه در قرن بیست و یکم، تمامی عرصه‌های زندگی آدمی نظیر اقتصاد، سیاست، فرهنگ، محیط زیست، امنیت، آموزش، بهداشت، اخلاق و غیره را در کنار هم با محوریت سلامت انسان و جامعه مورد توجه قرار می‌دهد [Rafiee *et al.*, 2019]. بهبود وضعیت بهداشت در شهر جهرم در راستای توسعه پایدار شهری، مستلزم تقویت زیرساخت‌های شهری به ویژه در زمینه درمانی و همچنین ارتقای سرمایه‌اجتماعی شهروندان در این زمینه است.

نتایج پژوهش حاضر با پژوهش *رییس قنواتی* و همکاران در خصوص عوامل تأثیرگذار بر توسعه پایدار شهری در عوامل مدیریت کارآمد محلی، مدیریت کارآمد کلان و آموزش در یک راستا است [Raeesghanavati *et al.*, 2022]. همچنین در خصوص تأثیرگذاری عوامل اقتصاد دانش‌بنیان و مدیریت شهری کارآمد با نتایج پژوهش *صفایی‌پور* و *جعفری* که به شناسایی پیشران‌های کلیدی مدیریت توسعه کلان‌شهر اهواز با رویکرد آینده‌نگاری راهبردی پرداخته‌اند در یک راستا است [Safaeepour & Jafari, 2022]. این موضوع نشان‌دهنده اهمیت و تأثیر بسیار زیاد مدیریت بر توسعه پایدار است که باید در برنامه‌ریزی‌های مربوط به توسعه پایدار جهرم به آن توجه نمود.

عمده پیشران‌های کلیدی تأثیرگذار بر توسعه پایدار شهری جهرم که شامل هفت عامل فرهنگ شهروندان، وضعیت اشتغال، کیفیت آب، مدیریت کارآمد، امنیت، آموزش و بهداشت است از نوع عوامل انسانی هستند. به این معنی که با برنامه‌ریزی و مدیریت علمی می‌توان روند توسعه پایدار شهری جهرم را بهبود بخشید و پیرو آن محدودیت‌های عوامل طبیعی از جمله میزان دسترسی به منابع آبی را نیز کاهش داد. پیشنهادهای زیر در راستای بهبود وضعیت توسعه پایدار شهر جهرم ارایه شده است.

در بُعد اقتصادی توسعه پایدار

- تکمیل و گسترش پروژه‌های نیمه‌تمام (راه‌آهن، باند فرودگاه، گمرک، پتروشیمی و احداث کارخانه سیمان.
- اصلاح قوانین و افزایش بسته‌های تشویقی مثل اختصاص زمین برای اجرا و احداث پروژه‌های پیشنهادی مانند احداث کارخانه تولید آب معدنی، کارخانه تولید کاغذ و غیره.
- توسعه زیرساخت‌های گردشگری به ویژه مراکز خدماتی و اقامتی.
- توسعه زیرساخت‌های جاده‌ای مانند توسعه و تکمیل جاده جهرم-لار-بندرعباس.
- توسعه بخش کشاورزی به ویژه محصولات باغی، گیاهان دارویی و همچنین احداث و توسعه سردخانه‌های محصولات باغی.
- توسعه و بهبود وضعیت صنایع دستی به منظور توسعه گردشگری مانند تولید فرش، انواع محصولات از نخل، صنعت کوزه‌گری، مس‌گری و غیره.

در بُعد فرهنگی-اجتماعی توسعه پایدار

- تشکیل کارگروه‌های آموزشی توسط شهرداری و سایر نهادهای فرهنگی.
- آموزش آشنایی شهروندان با حقوق و تکلیف شهروندی از طریق برگزاری دوره‌های آموزشی و فضای مجازی.
- احداث و توسعه کانون‌ها و فرهنگ‌سراها توسط بخش دولتی.
- با توجه به مذهبی‌بودن شهروندان شهر جهرم، استفاده از این پتانسیل برای جذب مشارکت شهروندان در امور فرهنگی-اجتماعی.

در بُعد زیست‌محیطی توسعه پایدار

- مهار آب‌های سطحی با توجه به ارزیابی‌های زیست‌محیطی.
- کنترل آلودگی‌های زیست‌محیطی کارگاه‌های صنعتی موجود در شهر.
- توسعه و گسترش طرح‌های آبخوان‌داری و آبخیزداری با رعایت ارزیابی زیست‌محیطی.
- استفاده از پساب تصفیه‌خانه فاضلاب شهری در صنعت، آبیاری فضای سبز و غیره.
- ترویج فرهنگ تفکیک زباله از مبدا و توسعه بازیافت زباله‌ها.
- توسعه حمل‌ونقل پاک مانند دوچرخه‌سواری، پیاده‌روی و غیره برای کنترل آلودگی‌های زیست‌محیطی.
- جلوگیری از حفر بی‌رویه و غیرمجاز چاه‌ها به ویژه در دشت جهرم.
- جلوگیری از قطع غیرمجاز درختان به منظور تولید ذغال و غیره.
- جلوگیری از احداث و گسترش باغات و مناطق مسکونی در اراضی کشاورزی و منابع طبیعی.

بهبود وضعیت بهداشت نیازمند توسعه زیرساخت‌های بهداشتی است این امر در قالب برنامه‌های میان‌مدت و بلندمدت قابل دستیابی است، ضمن آنکه نیازمند ارتقای سرمایه اجتماعی شهروندان در زمینه توسعه بهداشت نیز هست. در خصوص بهبود وضعیت کیفیت آب نیز باید مدیران شهری ضمن توجه به عوامل محیط‌زیستی در خصوص بحران کمبود آب، در زمینه مصرف آب در صنایع و بخش کشاورزی با ارایه برنامه‌های کاربردی، از اتلاف آب در این بخش جلوگیری نموده و در خصوص مصرف خانگی آب نیز با ارایه سیاست‌های تشویقی و غیره در خصوص مصرف بهینه آب تلاش نمایند. مدیریت کارآمد می‌تواند با ارایه طرح‌ها و برنامه‌های کاربردی در ابعاد اقتصادی، اجتماعی فرهنگی و زیست‌محیطی

توسعه پایدار شهری، سبب بهبود روند توسعه پایدار شهری جهرم شود و یا اینکه با سهل‌انگاری و بی‌توجهی به ابعاد و ملزومات توسعه پایدار شهری، سبب فرصت‌سوزی و نابودی پتانسیل‌های دستیابی به توسعه پایدار شهری جهرم شود.

نتیجه‌گیری

پیشران‌های کلیدی تأثیرگذار بر توسعه پایدار شهری جهرم شامل هفت عامل فرهنگ شهروندان، وضعیت اشتغال، کیفیت آب، مدیریت کارآمد، امنیت، آموزش و بهداشت هستند.

تشکر و قدردانی: موردی از طرف نویسندگان گزارش نشده است.
تاییدیه‌های اخلاقی: موردی از طرف نویسندگان گزارش نشده است.
تعارض منافع: موردی از طرف نویسندگان گزارش نشده است.
سهم نویسندگان: احسان‌اله قناعتیان جبذری (نویسنده اول)، نگارنده مقدمه/روش‌شناس/پژوهشگر اصلی/تحلیل‌گر آماری (۵۰٪)؛ احمدعلی خرم‌بخت (نویسنده دوم) نگارنده بحث/تحلیل‌گر آماری (۲۵٪)؛ محمدابراهیم عفیفی (نویسنده سوم) نگارنده مقدم/نگارنده بحث (۲۵٪)
منابع مالی: منابع مالی این تحقیق از محل درآمدهای شخصی تامین شده است.

منابع

- Ahern J (2011). From fail-safe to safe-to-fail: Sustainability and resilience in the new urban world. Landscape and Urban Planning. 100(4):341-343.
- Ahmadi G, Esfahani K, Darvishi A (2015). The role of education in sustainable development and developmental education. Proceedings of the International Conference on New Researches in Management, Economy and Accounting; 2015; Berlin, Germany. [Persian]
- Badiee L, Ezatpanah B, Soltani A (2019). Explain and analyze the development of urban sustainability based on environmental components: Case study of Sanandaj city. Research and Urban Planning. 10(36):75-86. [Persian]
- Bibri SE, Krogstie J (2017) Smart sustainable cities of the future: An extensive interdisciplinary literature review. Sustainable Cities and Society. 31:183-212.
- Boheiraee H (2016). Investigating the relationship between culture and urbanization and its role in urban development. Proceedings of the Third national Conference on Sustainable Development in the Sciences of Geography and Planning, Architecture and Urban Planning; 2016 Feb 25; Tehran, Iran. [Persian]
- Dadamo I, Gastaldi M, Ioppolo G, Morone P (2022). An analysis of sustainable development goals in Italian cities: Performance measurements and policy implications. Land Use Policy. 120:106278.
- Farzaneh H (2021). Evaluation of social sustainability in Iran's development plans based on the strategic sustainable development framework. Quarterly Journal of Applied Studies in Social Sciences and Sociology. 3(4): Unknown pages.
- Komasi H, Hashemkhani Zolfani S, Prentkovskis O, Skačkauskas P (2022). Urban competitiveness: Identification and analysis of sustainable key drivers (a case study in Iran). Sustainability. 14(13):7844.
- Komasi H, Zolfani SH, Nemati A (2023). Evaluation of the social-cultural competitiveness of cities based on sustainable development approach. Decision Making: Applications in Management and Engineering. 6(1):583-602.
- Mohammadi Deh Cheshmeh P (2021). Investigating the role of sustainable urban development strategies in Mountainous Areas (Case of: Shahrekod City). Journal of Geographical Studies of Mountainous Areas. 2(3):107-121. [Persian]
- Raeesghanavati K, Shamsoddini A, Heidari AA (2022) Explaining the key drivers affecting the sustainable development of Mahshahr port city based on futures research approach. The journal of Spatial Planning. 26(1):173-199. [Persian]
- Rafiee M, Jahangiri-rad M, Sofi-karimi F (2019). Analysis of sustainable development indices in Iran: Population and health sections. Journal of Environmental Health Engineering. 6(3):265-280. [Persian]
- Rafiei M, Ghaffari H, Paknia M (2021). Review of the effect of indicators of sustainable urban development on social security of citizens. Environmenta Education & Sustainable Development. 9(3):99-112. [Persian]
- Safaiepour M, Jafari Y (2022). Identification of proponents of Ahvaz metropolis development with a strategic foresight approach. Journal of Regional Planning. 12(46):227-244. [Persian]
- Sepehrdoosti H, Barooti M (2018). Analysis of the relationship between human resources employment and regional sustainable development strategy. Social Development and Welfare Planning Quarterly. 9(34):35-62. [Persian]
- United Nations (2018). World urbanization prospects 2018: Highlights. New York: Department of Economics and Social Affairs, Population Division.
- Vaezzadeh S, Eyaseh A (2020). The state of social development in Iran's development programs with an emphasis on the social indicators of sustainable urban development. Urban Sociology. 10(36):1-22. [Persian]
- Valizadeh R, Dadashpour Moghadam M (2020). Urban design and planning methods for sustainable development. Urban Design and Urban Research. 5(7):49-60. [Persian]
- Verma P, Raghubanshi AS (2018). Urban sustainability indicators: Challenges and opportunities. Ecological Indicators. 93:282-291.
- Wang M, Yuan M, Han P, Wang D (2022). Assessing sustainable urban development based on functional spatial differentiation of urban agriculture in Wuhan, China. Land Use Policy. 115:105999.
- Yang Z, Yang H, Wang H (2020). Evaluating urban sustainability under different development pathways: A case study of the Beijing-Tianjin-Hebei region. Sustainable Cities and Society. 61:102226.
- Yang Z (2019). Sustainability of urban development with population decline in different policy scenarios: A case study of Northeast China. Sustainability. 11(22):6442.
- Yi P, Dong Q, Li W, Wang L (2021). Measurement of city sustainability based on the grey relational analysis: The case of 15 sub-provincial cities in China. Sustainable Cities and Society. 73:103143.
- Zhang X (2018). Theory of sustainable development: Concept evolution, dimension and prospect. Bulletin of Chinese Academy of Sciences (Chinese Version). 33(1):10-19.
- Zinatizadeh S, Azmi A, Monavari SM, Sobhanardakani S (2021). Assessment of urban areas sustainability, case study: Kermanshah, Iran. Journal of Environmental Science and Technology. 22(8):261-279.